

SLOVENIJA – POIMENOVANJA IN POJMOVANJA SKOZI STOLETJA

Ob 180-letnici prve javne rabe modernega
imena Slovenija

Dvorana Slovenske matice, Kongresni trg 8, Ljubljana
25. november 2024

Znanstveni posvet

Slovenija – poimenovanja in pojmovanja skozi stoletja **Ob 180-letnici prve javne rabe modernega imena Slovenija**

Program in povzetki

Organizacija

Študijski center za narodno spravo
Slovensko zgodovinsko društvo za novejšo in sodobno zgodovino
Slovenska matica
Fakulteta za slovenske in mednarodne študije, Nova univerza
Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja

Organizacijski odbor

Boris Golec, Vanja Kočevar, Renato Podbersič, Tomaž Ivešič,
Matic Batič, Ignacija Fridl Jarč

Uredil

Boris Golec

Oblikovanje in prelom

Janez Turk

Izdala in založila

Slovenska matica

Slika na naslovnici

Pozdravna pesem Jovana Vesela Koseskega Slovenja presvitlimu, premilostljivimu gospodu
in cesarju Ferdinandu prvemu, *Kmetijske in rokodelske novice*, 4. 9. 1844.

Naklada 100 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4)(082)

SLOVENIJA - poimenovanja in pojmovanja skozi stoletja (posvet) (2024 ; Ljubljana)

Slovenija - poimenovanja in pojmovanja skozi stoletja : ob 180-letnici prve javne rabe
moderne imena Slovenija : znanstveni posvet : program in povzetki : Dvorana Slovenske
mattice, Kongresni trg 8, Ljubljana, 25. november 2024 / [organizator] Študijski center za
narodno spravo ... [et al.] ; [uredil Boris Golec]. - Ljubljana : Slovenska matica, 2024

ISBN 978-961-213-436-5

COBISS.SI-ID 215295235

Študijski center za narodno spravo
Slovensko zgodovinsko društvo za novejšo in sodobno zgodovino
Slovenska matica
Fakulteta za slovenske in mednarodne študije, Nova univerza
Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja

Znanstveni posvet

**SLOVENIJA –
POIMENOVANJA IN
POJMOVANJA SKOZI
STOLETJA**

**Ob 180-letnici prve javne rabe modernega
imena Slovenija**

PROGRAM IN POVZETKI

Dvorana Slovenske matice, Kongresni trg 8, Ljubljana
25. november 2024

PROGRAM

Program

9.00–9.10

Pozdravna nagovora

Ignacija FRIDL JARC, tajnica – urednica Slovenske matice
Matic BATIČ, namestnik direktorja Študijskega centra za narodno
spravo

Slovenija – poti do imena

9.10–10.45

moderator Renato Podbersič

9.10–9.30

Janez HÖFLER: Od Sclavinie do Sclavonie: o pojmu Slovenija v srednjem veku

9.30–9.50

Tomaž LAZAR: Pogledi od zunaj: slovenski prostor in njegovi prebivalci v
dojemanju poznosrednjeveških sodobnikov

9.50–10.10

Vanja KOČEVAR: Od Sclavonie in Windischlanda do slovenske dežele:
integralni označevalci za slovenski etnični prostor v zgodnjem novem veku

10.10–10.30

Boris GOLEC: Dihotomija slovensko – kranjsko: vzroki, razsežnosti in
posledice

10.30–10.45 Razprava

10.45 – 11.00 Odmor

Slovenija – zorenje ideje

11.00–12.45

moderatorica Pavlina Bobič

11.00–11.20

Renato PODBERSIČ: Prva pesem o Slovencih in skupna slovenska zavest
razsvetljenske dobe

11.20–11.40

Igor GRDINA: Od slovenske dežele do Slovenije

11.40–12.00

Anže HOBIČ: Slovenska dežela in Peter Kozler

12.00–12.20

Aleš MAVER: Zedinjena Slovenija od programa do prve delne uresničitve

12.20–12.40 Razprava

12.40–13.00 Odmor

Slovenija – poti državnosti

13.00–15.00

moderator Matic Batič

13.00–13.20

Andrej RAHTEN: Boj za Slovenijo na pariški mirovni konferenci: razmišljanja
ob robu državotvornih dilem primorskega begunca

13.20–13.40

Jurij PEROVŠEK: Slovenija – od dežele do države

13.40–14.00

Igor KAUČIČ: Ustavnopравни položaj Slovenije od 1918 do danes

14.00–14.20

Helena JAKLITSCH: Slovenija v zamejstvu in izseljenstvu

14.20–15.00 Razprava

**POVZETKI
REFERATOV**

Janez HÖFLER

Od Sclavinie do Slavonie: o pojmu Slovenija v srednjem veku

Latinski termin *Sclavinia* z variantami *Sclavenia*, *Sclavonia* itd., sposojen iz grščine, pomeni deželo, v kateri prebivajo Slovani. V resnici zajema dežele vse od Baltika do Balkana. Lahko pa v posameznih primerih pomeni tudi deželo, poseljeno s Slovenci, tako v izvirni obliki *Sclavinia* že v listinah cesarja Ludovika Pobožnega, kralja Karlmana ter kralja in cesarja Arnulfa v 9. stoletju. Sprva to pomeni Karantanijo, nato, kot dokazuje znameniti spis *Spreobrnitev Bavarcev in Karantancev* (870), tudi združeni Karantanijo in Spodnjo Panonijo.

Od 11. stoletja dalje srečujemo ta termin v Slovence zadevajočih virih še večkrat, in sicer v obliki *Sclavonia*, vendar ni vselej jasno, ali je s tem mišljena le slovanska dežela na splošno ali pa dežela, v kateri živijo Slovenci. Zato se referat osredotoča na tiste vire, iz katerih je razvidno, da se termin nanaša na prebivalstvo slovenskih historičnih dežel Kranjske, Koroške, Štajerske in drugih. Najpomembnejši viri te vrste prihajajo iz kartuzijanskega reda, za katerega so slovenske kartuzije že v 13. stoletju ležale v *Sclavonii*, ki je bila edina tako označena dežela s slovanskim prebivalstvom. V seznamu evropskih kartuzij iz leta 1510 nastopa *Sclavonia* na isti ravni kot Avstrija, Ogrska, Moravska itd. To gradivo dopolnjujeta pismo Burkharda iz Kölna, kapelana cesarja Friderika I., iz leta 1161 in upodobitev evropskih nacij v Strassburgu iz 14. stoletja.

Akad. prof. ddr. Janez Höfler, doktor muzikoloških in umetnostnozgodovinskih znanosti, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani, redni član SAZU, kontaktni naslov: janez.hoefler@ff.uni-lj.si.

Tomaž LAZAR

Pogledi od zunaj: slovenski prostor in njegovi prebivalci v dojemanju poznosrednjeveških sodobnikov

Pozni srednji vek bi lahko označili kot formativno obdobje evropske zgodovine, ki je začrtalo temeljne poteze še danes vidnih političnih mej in utrdilo temelje nacionalne zavesti. Slovenski etnični prostor v tem času – in še dolgo pozneje – ni sestavljal enovite politične celote. Razdeljen je bil med več državnih tvorb in znotraj teh v različne upravne enote, v okviru Svetega rimskega cesarstva na avtonomne dežele oziroma grofije. Kljub temu ga je povezovala pripadnost večinski slovanski oziroma slovenski etnični in jezikovni skupnosti.

Na to nas še bolj kot ohranjena zgodovinska pričevanja domačega prebivalstva opozarjajo zapisi zunanjih opazovalcev, predvsem piscev iz bližnjega romanskega okolja Furlanije oziroma severne Italije. Ti so ozemlje na vzhodnem robu Alp, med Panonsko nižino in Istro oziroma jadransko obalo praviloma dojemali kot del »nemškega« sveta oziroma Svetega rimskega cesarstva, a vendarle z lastno etnično in jezikovno identiteto, dovolj drugačno od okolice, da je od nje izstopalo kot prepoznavna entiteta.

Zavest o posebni pripadnosti slovenskega prostora je bila posebej živa do sredine 14. stoletja, tudi v kontekstu vojaških spopadov, ki so spodbujali jasne ločnice med »nami« in »onimi«. Z utrditvijo dežel v okviru habsburškega dinastičnega teritorija se je pozneje umaknila v ozadje, saj je v vsakdanjih stikih domačinov z zunanjo okolico deželna pripadnost zasenčila etnično oziroma jezikovno identiteto. Toda slednja se je ohranila še naprej in je zato protestantskim reformatorjem v 16. stoletju ni bilo treba umetno izumljati.

Vanja KOČEVAR

Od Sclavonie in Windischlanda do slovenske dežele: integralni označevalci za slovenski etnični prostor v zgodnjem novem veku

Čeprav slovenski etnični prostor v predmodernih obdobjih ni bil zaključena političnouppravna entiteta, so ga nekateri srednje- in zgodnjenovoveški viri označevali s horonimoma *Sclavonia* in *Windischland* kot celoto. Z nastankom slovenske protestantske književnosti sta bili v drugi polovici 16. stoletja zapisani tudi slovenski različici latinskega in nemškega poimenovanja, in sicer besedni zvezi *Slovenfka Deshela* in *Slouenske Deshele*, ki ju srečamo v besedilih Primoža Trubarja, Sebastjana Krelja, Jurija Dalmatina in Matije Trosta. S precejšnjo verjetnostjo lahko sklepamo, da omenjeni poimenovanji nista protestantski iznajdbi, temveč zapisa označb iz obče rabe. »Nevtralni« viri namreč kažejo, da so se s slovenskim etničnim prostorom poleg protestantskih piscev identificirali, denimo, tudi nekateri akademiki, študenti in preprosti ljudje. Vendar je raba integralnih označevalcev za slovenski etnični prostor v zgodnjem 17. stoletju postopno izzvenela, saj so se deželne identitete z ozkih krogov plemstva širile na vse širše sloje prebivalstva. Poleg tega je slovensko ime kot označevalec za etnični prostor po vključitvi sosednjega kraljestva Slavonija v habsburško sestavljeno monarhijo izgubilo svojo razločevalno vlogo. Kljub temu se je slovensko poimenovanje obdržalo v nekaterih parcialnih poimenovanjih za dele slovenskega etničnega prostora.

Boris GOLEC

Dihotomija slovensko – kranjsko: vzroki, razsežnosti in posledice

Eden od pomembnih razlogov, zakaj so v zgodnjem novem veku ugasnili integralni označevalci slovenskega etničnega prostora, je bila krepitev deželnih identitet. Za razliko od zemljepisno težje opredeljive Trubarjeve *slovenske dežele*, oznake brez političnega ozadja, ki je lahko nastopala tudi kot večpomenka, so dežele obstajale kot politična in geografska realnost. Ne preseneča, da je na Kranjskem, kjer je slovensko prebivalstvo predstavljalo absolutno večino, vzporedno s krepitvijo deželne zavesti prišlo do imenske oz. samoidentifikacijske karniolizacije njenega slovenskega prebivalstva. Kranjec je iz označevalca za prebivalca dežele postal etnonim, oznaka za slovensko govoreče Kranjce. Etonimu je s časovno distanco sledil še kranjski lingvonom kot alternativa slovenskemu in nato kot zamenjava zanj.

Proces karniolizacije je razmeroma hitro prestopil kranjske deželne meje, kar priča o že izoblikovani skupni jezikovni in etnični zavesti slovenskega prebivalstva. Na Kranjskem je privedel do skoraj popolne zamenjave prejšnjih slovenskih označevalcev, medtem ko je imel zelo različen uspeh po posameznih območjih zunaj matične dežele, največjega na zahodu, v primorskih pokrajinah. Slednjič je nastala izrazita imenska dihotomija slovensko – kranjsko, ki je dosegla vrhunec v 18. stoletju in pomenila v prvih desetletjih narodne prebuje nemajhno oviro za uveljavitev skupnega poimenovanja naroda in jezika, pa tudi njegovega življenjskega prostora. S takšnimi in podobnimi težavami se je sicer srečevalo več modernih evropskih narodov, predvsem tistih brez lastne državnosti.

Prva pesem o Slovencih in skupna slovenska zavest razsvetljenske dobe

V času razsvetljenstva se je rodila slovenska narodna zavest, ki se je dokončno izoblikovala v obdobju romantike s Francetom Prešernom. Razsvetljensko obdobje na Slovenskem lahko umestimo med sredino 18. stoletja in sredi- no prve polovice 19. stoletja. Naše razsvetljenstvo je potekalo v več etapah. Najprej se je izoblikoval osnovni prerodni in izobraževalni program, začelo se je pospešeno izdajanje nabožnega slovstva v narodnem jeziku, za kar so si prizadevali predvsem Marko Pohlin, Jurij Japelj in kasneje škof Matevž Rav- ninar. Zatem se je slovenski jezik širil na druga področja javnega delovanja, v tretji etapi pa so močnejše prišle do izraza obrobne slovenske pokrajine, kjer so posamezni avtorji posnemali dogajanje na Kranjskem in pri tem prevzeli prvi tip razsvetljenskega programa.

Med pomembne predstavnike te dobe je mogoče uvrstiti Andreja Lavrina (Laurina) (1743–1808), dekana v Šempetru pri Gorici, ki je med ljudstvom slovel kot »mali slovenski škof«. Lavrina lahko skupaj z Jurijem Japljem dostojno štejemo med začetnike slovenske posvetne in leposlovne pesmi poleg Deva, Miheliča, Pohlina in Vodnika, avtorjev ljubljanskih *Pisanic*, prve zbirke takšnih pesmi iz let 1779–81.

Goriški nadškof Inzaghi je cenil Lavrinovo izobrazbo, njegovo previdnost in znanje jezikov. Župnika Lavrina je povišal v konzistorialnega svetnika ter mu zaupal pomembno vlogo pri župnijskih izpitih. Leta 1790 je Lavrin postal častni kanonik, istega leta pa še okrožni dekan (*decanus circularis*) in je upravljal velik del ozemlja tedanje Goriške nadškofije.

Dekan Lavrin je veljal tudi za pomembnega goriškega pesnika, sodeloval je v zbirki prigodnic v čast grofu Janezu Filipu Cobenzlu, avstrijskemu diplomatu ter pomembnemu posestniku na Goriškem in Kranjskem. V tej zbirki, ki je izšla leta 1779, najdemo med drugim dve njegovi pesmi v slovenščini, ki sta verjetno prvi slovenski besedili, natisnjeni v Gorici. Lavrinova klasicistična pesem *Oda Slavenska* poudarja, da govori v imenu *Slavencev* (»*mi se le časti veselimo visoke našga Slavenca*«). Lavrin je prvi v slovenski poeziji uporabil narodno ime *Slavenec*, potem ko so do tedaj rabili le pokrajinska imena (Goričani, Kranjci, Štajerci itd.). Poznejše Lavrinove pesmi niso znane, očitno pa ga je bolj pritegnila zgodovina, saj je avtor krajše zgodovine oglejskega patriar- hata in goriške nadškofije.

Igor GRDINA

Od slovenske dežele do Slovenije

Prispevek se posveča prehodu iz fevdalnega sveta v dobo modernega družbenega projekta, tj. koncu osemnajstega stoletja in prvim desetletjem devetnajstega. Tedaj je prišlo do zatona starih idearijev in imaginarijev ter do uveljavljanja novih. Pri poimenovanjih pa je v marsičem šlo za preimenovanja v skladu z novouveljavljeno nomenklaturo. Pri poimenovanju Slovencev je to zelo jasno razvidno iz kar najširše vplivajoče Kopitarjeve slovnice (1808 oz. 1809), ki se načeloma naslanja na pojmovni aparat »modrega abbéja« Josefa Dobrovskega (ki je bil navajan že pri Linhartu in je utegnil neposredno vplivati na njegovo razumevanje enotnosti Slovanov in tiste njihove veje, katere zgodovino tematizira), vendar pa ga revidira v skladu s starejšo tradicijo na Slovenskem. Pri tem je težišče argumentacije na ljudeh, ki s svojim jezikom dajejo določenemu prostoru ne glede na njegove aktualne politične meje kulturno enotnost. Mlajši intelektualci so se naslonili na Kopitarjevo razumevanje slovenske kulturne kontinuitete na določenem prostoru in v praksi izpeljali konsekvence iz njegovih sklepov. Njihovo delovanje je potekalo v kritičnem dialogu s Kopitarjem – kakršno je bilo tudi delovanje slednjega v razmerju do Dobrovskega. Raznolika politična stvarnost je trudu posameznih intelektualcev dala različne poudarke, ne pa tudi različnih tendenc; tako je v predmarčni dobi policijska preiskava, ki se je začela z nadzorom korespondenčnih stikov med Janezom Bleiweisom in Jovanom Veselom Koseskim, zajela vrsto slovenskih razumnikov, ki so bili prostorsko zelo oddaljeni drug od drugega, pripadali pa so vrsti miselnih usmeritev, od prosvetljske do romantične in tistih, ki so se pojavile v okrilju Cerkve in verskega življenja. Posebej pomembno je bilo delovanje Janeza Nepomuka Primica in Valentina Vodnika, pri katerih se najdejo prve omembe Slovenije, kar pa je v moderno nomenklaturo prevedena Trubarjeva »slovenska dežela«. Romantično poudarjanje pomena tradicije in zgodovine (zlasti srednjega veka) je pozitivno vplivalo na njihova prizadevanja. Do tipološko podobnih spoznanj o sodobnih Slovencih se je v istem času dokopal Jurij Vedelin, ki je bil rusinskega rodu (rojen je bil v Zakarpatju) in se je raziskovanju posvetil v Ruskem imperiju. Drugačno pa je bilo njegovo razumevanje najstarejše slovenske zgodovine; pri njej je bil v soglasju z Davorinom Trstenjakom.

Prof. ddr. Igor Grdina, doktor zgodovinskih in literarnozgodovinskih znanosti, znanstveni svetnik, Inštitut za kulturno zgodovino, ZRC SAZU, kontaktni naslov: igor.grdina@zrc-sazu.si.

Anže HOBIČ

Slovenska dežela in Peter Kozler

Zemljevid slovenske dežele in pokrajin Petra Kozlerja predstavlja enega ključnih in najbolj prepoznavnih vizualnih simbolov slovenskega narodnega gibanja v 19. stoletju in prvega političnega programa Slovencev, ki ga poznamo pod imenom Zedinjena Slovenija.

Čeprav je Kozler s pripravami na zemljevid na prigovarjanje znamenitega duhovnika Matije Vertovca začel že v revolucionarnem letu 1848, je moral zemljevid na izid počakati do leta 1861, ko je februarški patent prinesel sprostitev političnega življenja v cesarstvu. Pred tem je namreč obdobje Bachovega absolutizma (1851–1859) preprečevalo objavo zemljevida, ki je bil za tiste čase preveč radikalen, saj je njegova vsebina na simbolni ravni nasprotovala obstoječi državni ureditvi.

Prispevek predstavlja podrobno zgodbo nastanka zemljevida in zaplete, s katerimi se je Kozler soočal od same priprave do končnega izida ter tudi pri kasnejših različicah. Obravnava tudi številna druga Kozlerjeva narodopisna dela, ki so spremljala nastanek zemljevida, saj so dober vodnik po razumevanju same vsebine zemljevida. Poleg tega predstavlja vse znane osnutke in kasnejše različice zemljevida ter poskuša predstaviti razloge zanje.

Kozlerjev *Zemljevid* je v prispevku postavljen v širši kontekst vizualnih predstavitev slovenskega etničnega oziroma jezikovnega prostora, ki so nastajale že od poznega 18. stoletja, in skuša odgovoriti na vprašanje, zakaj je Kozler zemljevid poimenoval tako, kot ga je. Ni namreč povsem samoumevno, da mu je nadel ime zemljevid »slovenske dežele«, saj so v tistem času obstajale tudi alternativne možnosti poimenovanja.

Aleš MAVER

Zedinjena Slovenija od programa do delne uresničitve

Prispevek obravnava obdobje, o katerem je Vasilij Melik nekoč zapisal, da so v njem Slovenci doživeli največji posamični vzpon v svoji zgodovini. Razvili so vso bistveno kulturno in družbeno narodno infrastrukturo. Po drugi strani se zdi, da niso ohranili zaleta, razvidnega v letu 1848, ko se je oblikoval program Zedinjene Slovenije, ki je predvideval tudi politično združitev slovenskih zgodovinskih dežel pod habsburškim žezlom. V naslednjih sedemdesetih letih do leta 1918 je namreč v celoti gledano prevladoval politični pragmatizem slovenskih voditeljev, ki so ugotovili, da so obstoječe kronovine v razumevanju vladajoče dinastije kategorije, o katerih se ne da zares razpravljati. Seveda so obstajale razlike med posameznimi deli slovenskega etničnega ozemlja, pri čemer so se v »varnejšem« osrednjem delu z obstoječim stanjem praviloma sprijaznili laže kot na bolj ogroženih robovih, kjer se je zamisel združene Slovenije izoblikovala in ostala bolj živa.

Pomemben del prispevka je nujno posvečen spraševanju o hitri razširitvi koncepta južnoslovanske združitve ob koncu prve svetovne vojne, ki je začasno skoraj povsem zasenčil misel o slovenski politični samostojnosti. Seveda je veliko vlogo odigrala neprožnost vladajočih elit monarhije celo še v letu 1918, hkrati pa je njeno hitro razpadanje Slovence pustilo v prostoru brez pravih alternativ.

Andrej RAHTEN

Boj za Slovenijo na pariški mirovni konferenci: razmišljanja ob robu državotvornih dilem primorskega begunca

V prispevku je predstavljen prelomni čas političnih odločitev na prehodu iz habsburškega okvira v novo državo, ko so bile mednarodne okoliščine izrazito neugodne za uresničevanje slovenskih narodnih zahtev. Te so se na pariški mirovni konferenci morale soočiti z interesi velesil, med katerimi je po nenaklonjenosti izrazito izstopala zlasti sosednja Italija, trdno stoječa za določili *Londonskega pakta*. Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev je tako nudila v očeh slovenske politične elite oporo v iskanju rešitev za grozeče ozemeljske izgube. Samo redki so menili, da jugoslovanska državna opcija ne pomeni nujno tudi boljših pogajalskih izhodišč. Med tovrstnimi pogledi se je ohranil predlog primorskega begunca Josipa Vidmarja, ki je verjel v možnost samostojnega slovenskega diplomatskega nastopa v Parizu. Toda slovenska politična elita je vztrajala pri jugoslovanski opciji, ki naj bi ji pri oblikovanju versajskega sistema omogočala boljše izhodiščne pozicije, ko je šlo za določanje meja nove države. V Beogradu so sicer za vodjo delegacije Kraljevine SHS na mirovni konferenci izbrali izkušenega državnika Nikolo Pašića, vendar so slovenskim predstavnikom okoli pravnika Ivana Žolgerja hkrati dopuščali precejšnjo mero avtonomije. Hrvaški delegat Josip Smodlaka je pri ocenjevanju statusa Žolgerjeve »dunajske pisarne« znotraj delegacije celo izrazil vtis, »kot da je Slovenija samostojna država pod protektoratom Jugoslavije«. Slovenski predstavniki so sicer verjeli, da so njihovi narodni interesi komplementarni z jugoslovanskimi državnimi, zato so bila tudi njihova pričakovanja v odnosu do Beograda precejšnja, a hkrati tudi daleč od morebitnih samoslovenskih skomin.

Prof. dr. Andrej Rahten, doktor zgodovinskih znanosti, znanstveni svetnik, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, kontaktni naslov: andrej.rahten@zrc-sazu.si.

Jurij PEROVŠEK

Slovenija – od dežele do države

Po koncu avstrijske dobe so ime Slovenija kot narodnopolitični pojem najprej uporabili leta 1918 za slovenski del Države SHS, v Kraljevini SHS pa je v letih 1919–1923 živel v nazivih Deželna vlada za Slovenijo in Pokrajinska uprava za Slovenijo. Deželno oziroma pokrajinsko upravno enotnost Slovenije je v obdobju 1923–1929 ukinila njena razdelitev na ljubljansko in mariborsko oblast. V jugoslovanski kraljevini imena Slovenija nato uradno ni bilo več. Od leta 1929 ga je prekrivalo ime upravno enotne Dravske banovine. Ime Slovenija v pomenu državnopravne enote pa so vseskozi utrjevali v načrtih avtonomistično-federalistične politike. V političnem jeziku so ga uporabljali tudi v unitarnocentralističnem taboru.

V obdobju 1941–1945 so ime Slovenija izbrisala poimenovanja po upravno-ozemeljski razdelitvi slovenskega ozemlja med italijanskim, nemškim in madžarskim okupatorjem – Ljubljanska pokrajina, Reška pokrajina, Spodnja Štajerska, zasedena območja Koroške in Kranjske, županiji Vas in Zala, Operacijska cona Jadransko primorje, Pokrajinska uprava v Ljubljani. Slovenci obeh političnih taborov so ime Slovenija ohranili v svojih (jugoslovanskih) federalističnih oziroma širših državnopravnih načrtih (Ehrlich), vpeljali so ga tudi na političnovojaški ravni: Narodni svet za Slovenijo, Narodni odbor za Slovenijo, Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Slovenije, »Komanda jugoslovanske vojske v Sloveniji«, Narodna vlada Slovenije.

Po drugi svetovni vojni je bila Slovenija s priključeno Primorsko (1947 oziroma 1954) v novo oblikovani Jugoslaviji federativna enota, njeno uradno poimenovanje pa je v letih 1946–1990 imelo ideološki značaj (Ljudska oz. Socialistična republika Slovenija). Ime Slovenija so široko uveljavili tudi v političnem, družbenem, kulturnem in gospodarskem življenju. Njenemu imenu so v nazivih različnih organizacij, društev in v tisku dosledno sledili tudi Slovenci, ki so se 1945 zatekli v tujino (Argentina, ZDA, Kanada, ZRN). Ime Slovenija je leta 1991 dobilo državni značaj. Država Republika Slovenija je danes v mednarodnih odnosih prepoznaven politični subjekt.

Igor KAUČIČ

Ustavnopravni položaj Slovenije od 1918 do danes

Ustavnopravni položaj Slovenije lahko z državnopravnega vidika umestimo v dve obdobji. V prvem obdobju (1918 do 1991) je bila Slovenija sestavni del (prve in druge) jugoslovanske države, drugo obdobje (po letu 1991) pa obeležuje položaj Slovenije kot samostojne in neodvisne države. S konstitucionalnega vidika je pomembnejše merilo ustava kot temeljni in najvišji pravni kot tudi politični akt. S tega vidika umeščamo Slovenijo v tri obdobja, in sicer (1) v jugoslovansko kraljevino (1918 do 1941), v kateri Slovenija ni imela svojega najvišjega pravnega akta, temveč je bila kot entiteta vključena v ustavo unitarne države, (2) v jugoslovansko federacijo (1946 do 1991), v kateri je imela svojo ustavo, ki pa ni bila ustava samostojne države, temveč ustava federalne enote z (vsaj nominalno) dokajšnjo avtonomijo kot tudi elementi državnosti, ter (3) v samostojno in neodvisno državo Republiko Slovenijo (od leta 1991) s sodobno ustavo in vsemi državnopravnimi atributi. Ta ustava je eden najpomembnejših dokumentov v razvoju slovenske države.

Samostojni ustavni razvoj Slovenije se je torej začel šele s sprejemom Ustave Republike Slovenije leta 1991, vendar je imela tudi pred tem razmeroma samostojen ustavni razvoj kot del jugoslovanske federacije. V jugoslovanski kraljevini pa ni imela dejanske politične avtonomije, čeprav je bila na simboli ravni tudi tedaj priznana njena ustavnopravna subjektiviteta. Z vključitvijo Republike Slovenije v Evropsko unijo leta 2004 in prenosom dela suverenih pravic nanjo se je deloma spremenila tudi ustavnopravna kapaciteta naše države.

Helena JAKLITSCH

Slovenija v zamejstvu in izseljenstvu

Ko je cesar Ferdinand I. v začetku septembra 1844 obiskal Ljubljano, so *Kmetijske in rokodelske novice* vneseno napisale »De bi pa tudi naše Novice ta veseli dohod, kakor se spodobi, praznovale, smo pesem na posebnim listu natisniti dali, katera z gorečimi besedami pripoveduje, kar serce Slovenje vseskozi za našiga Vladarja občuti«. Le štiri leta kasneje študentje na Dunaju na spodbudo duhovnika Matije Majarja Ziljskega spišejo zahteve za Zedinjeno Slovenijo, v katerih zahtevajo med drugim združitev vseh Slovencev pod eno streho. Vznesenost in krepitev samozavedanja pripadnosti *enemu narodu* znotraj enotnega poimenovanja Slovenija se je v naslednjih desetletjih samo še krepila.

Tudi potem ko so – sprva predvsem zaradi gospodarskih, kasneje, še posebej po drugi svetovni vojni, pa zaradi političnih razlogov – mnogi Slovenci odšli v svet, so idejo o Sloveniji kot samostojni skupnosti ponesli s seboj. »Lepo število nas je skupaj, kjer živimo, pa pogledjmo, kaj predstavljamo na zunaj?« so zapisali v uvodniku prve številke časopisa *Slovenija*, ki je začel izhajati 2. novembra 1915 v Milwaukeeuju v ZDA. Pojem Slovenija med izseljenci in v zamejstvu še zlasti po drugi svetovni vojni postane sinonim upora proti enopartijskemu sistemu v domovini, kjer je bila misel na samostojno Slovenijo prepovedana, medtem ko se ideja o slovenski samostojnosti med Slovenci po svetu, potem pa še v zamejstvu vedno bolj krepi, vse do konca 80-tih let prejšnjega stoletja. Slovenski begunci, ki so se po vojni znašli v Italiji, so v begunskem taborišču v Monigu že 6. septembra 1945 začeli izdajati dnevnik *Zedinjena Slovenija*, ki je izhajal neprekinjeno vse do odhoda v nove domovine, zadnja številka 1. februarja 1948. V Argentini nadaljujejo z izdajanjem *Svobodne Slovenije*, katere prva številka je sicer zagledala luč sveta že leta 1941, takrat še v matični domovini. Ko začne Ciril Žebot v Chicagu leta 1950 izdajati časopis *Slovenska država*, v uvodu zapiše: »Borba gre za tem, da ne bo nikdar več izbrisano iz zemljevida ime naše rodne zemlje, Slovenije ...«. Po svetu nastajajo društva in časopisi, ki v svoje naslove vnašajo besedo Slovenija. Med takimi bolj prepoznavnimi društvi je danes zagotovo Društvo Slovenija v svetu. V prispevku se tudi ne moremo izogniti omembi in premisleku o Beneški Sloveniji, ki se zaradi politične korektnosti umakne Benečiji.

SLOVENSKA MATICA

FAKULTETA ZA
SLOVENSKE IN
MEDNARODNE ŠTUDIJE

